

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.2.8>

УДК 351.863: 338.486.1.02

М. М. Миколайчук,

д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та регіоналістики, Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7837-0229>

І. С. Куспляк,

к. політ. н., доцент, доцент кафедри публічного управління та регіоналістики, Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1494-5008>

М. С. Лантратов,

аспірант кафедри публічного управління та регіоналістики, Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2465-7264>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

М. Mykolaichuk,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Regionalism,
Odessa Polytechnic National University*

I. Kuspliak,

*PhD in Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Administration and Regionalism,
Odessa Polytechnic National University*

M. Lantratov,

*Postgraduate student of the Department of Public Administration and Regionalism,
Odessa Polytechnic National University*

PECULIARITIES FOR ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

У статті обґрунтовано особливості державного регулювання сталого розвитку територій, які постраждали від військових дій. Методологія дослідження базується на оцінюванні ефективності різних моделей розвитку та їх фінансування, забезпечення стійкості до зовнішніх загроз, обранні найбільш прийнятної моделі для України. Для реалізації мети розроблено класифікацію територій за ступенем нанесеної шкоди внаслідок військової агресії. Обґрунтовано чинники впливу на розвиток територій та їх стійкість до зовнішніх загроз. Запропоновано підхід до обрання моделі розвитку територій в залежності від ступеню руйнування їх господарських комплексів, впливу на безпеку країни та досягнення стратегічних цілей сталого розвитку України. Проаналізовано можливі джерела фінансування сталого розвитку територій, різні підходи до залучення іноземних інвестицій, досвід країн з забезпечення сталого розвитку шляхом державного регулювання інвестиційних процесів.

The world community once again demonstrated its unwillingness to ensure the concluded agreements regarding the guarantees of the territorial integrity of the UN member states. That is why the question of strengthening the national security of Ukraine in the post-war period becomes urgent. However, according to the legislative documents of Ukraine, the issue of ensuring the country's national security is not limited to military and security components. One of the fundamental national interests defined by the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" is the sustainable development of the national economy, civil society and the state to ensure the growth of the population's level and quality of life.

The aggressor's use of long-range aviation and missiles makes any region of Ukraine dangerous. Only the consequences of hitting critical infrastructure and the concentration of internally displaced persons differ.

The article substantiates the peculiarities of state regulation of sustainable development of territories affected by military operations. The research methodology is based on evaluating the effectiveness of various development models and their financing, ensuring resilience to external threats, and choosing the most appropriate

model for Ukraine. To realise the goal, a classification of territories by the degree of damage caused by military aggression was developed. Factors affecting territories' development and resistance to external threats are substantiated. An approach to choosing a model for the development of regions is proposed, depending on the degree of destruction of their economic complexes, the impact on the country's security and the achievement of strategic goals for the sustainable development of Ukraine. Possible sources of funding for the sustainable development of territories, various approaches to attracting foreign investments, and the experience of countries in ensuring sustainable development through state regulation of investment processes are analysed.

The prospects for further scientific research, which consist of the formation of innovative approaches to financing projects to ensure the sustainable development of de-occupied territories, are outlined.

Ключові слова: *військова агресія; національна безпека; державне регулювання; сталий розвиток; стійкість; ефективність управління; партнерство.*

Keywords: *military aggression; national security; state regulation; sustainable development; resilience; management efficiency; partnership.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Військова агресія росії наносить моральну і матеріальну шкоду населенню України, призводить до руйнування господарських комплексів її регіонів. Тільки за період з 24 лютого до 1 червня 2022 року було завдано шкоди у вигляді прямих втрат, пов'язаних з руйнуванням фізичних активів, яка за оцінкою Світового банку разом з Урядом України та Європейською Комісією становить 97 мільярдів доларів США. Збитки, які враховують зміни в економіці внаслідок перетину втрат у різних секторах, оцінюються у 252 мільярда доларів США. На відновлення зруйнованих активів з урахуванням їх модернізації буде необхідно 349 мільярдів доларів США (це перевищує ВВП України 2021 року у 1,6 рази).

Жахливі макроекономічні і соціальні наслідки. Скорочення ВВП за перший квартал становило 15,1%. Експертами прогнозувалося десятикратне зростання бідності в Україні у 2022 – до 21,0% [1, с.12].

Відтак, виникає потреба у пошуку шляхів відновлення та забезпечення сталого розвитку територій, підвищення їх стійкості до зовнішніх загроз. При цьому варто основну увагу приділяти виявленню внутрішніх ресурсів регіонів та підвищенню ефективності місцевого самоврядування. Розвиток потребує значних фінансових ресурсів та ефективного їх використання. Необхідно використовувати досвід досягнення країнами стрімких позитивних зрушень за рахунок залучення іноземних інвестицій для впровадження інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перегляд досліджень і публікацій за обраною темою дає підстави стверджувати, що між реалізацією положень Концепції сталого розвитку в Україні та ЄС існує досить тривалий (більш ніж десять років) проміжок часу. Так, європейські науковці ще на початку нового тисячоліття стали приділяти особливу увагу екологічним аспектам забезпечення сталого розвитку територій, вивченню досвіду та впровадженню стратегічного екологічного оцінювання (СЕО), яке для країн ЄС стало обов'язковим [2, 3]. В Уряді України ж залучилась до цього процесу лише в середині 2010-х років, хоча в наукових публікаціях закордонний досвід відображався раніше [4, 5, 6, 19]. Наразі в країнах ЄС активізувались дослідження стійкості розвитку територій, інклюзивної та циркулярної економіки.

Питанням сталого розвитку регіонів України приділено увагу багатьох науковців України, зокрема Бурик З.М., Іванова Т.В., Забарна Е.М. та інші. Проте, наразі, особливої актуальності набуває розв'язання проблеми державного регулювання відновлення та розвитку постраждалих від військової агресії територій з урахуванням сучасних вимог до сталого розвитку та відповідності тенденціям країн ЄС.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування особливостей державного регулювання сталого розвитку

територій, які постраждали від військових дій, з метою підвищення їх стійкості до зовнішніх загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обрання моделі відновлення (розвитку) території залежить від різновидів та ступеню нанесеної шкоди а також ролі регіону у формуванні загальних досягнень та безпеки України.

Світова оцінка економічної вартості насильства здійснюється Інститутом економіки та миру (незалежний, позапартійний аналітичний центр) в межах звіту щодо оцінювання Глобального індексу миру (GPI). Економічна вартість насильства включає прямі та непрямі витрати. Рейтинг країни за цим показником визначається співвідношенням економічної вартості насильства до ВВП. За рік після початку війни, у 2015 році, Україна у цьому рейтингу займала 20 позицію. Економічна вартість насильства за паритетом купівельної спроможності 2014 року становила 42,8 млрд. дол. США (942 дол. США на одну особу населення) або 11% від ВВП [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Проте, ще через сім років протидії гібридній агресії з боку росії абсолютний показник економічної вартості насильства збільшився майже в три рази, а у розрахунку на одну особу населення – в 4 рази, порівняно з 2015 роком. Відтак, у 2022 році Україна у рейтингу економічних втрат через насильство зайняла 12 позицію з показником 20% від ВВП. При цьому економічна вартість насильства для України у абсолютному вимірі (за паритетом купівельної спроможності 2021 року) становить 123,8 млрд. дол. США, або – 4058,6 дол. США на одну особу населення. [8].

Макроекономічні втрати негативно впливають на рівень життя всіх верств населення у регіонах України. Руйнування господарського комплексу, економічний спад супроводжуються зростанням безробіття та вимушеної трудової міграції в інші країни, втратами пенсійного фонду та відповідними проблемами у пенсійному забезпеченні пенсіонерів на всій території України. На деякий час було введено додатковий податок – військовий збір у розмірі 1,5% заробітної плати для фінансування збройних сил, які захищали від захоплення територію на Сході України. Волонтери з усіх регіонів допомагали

воїнам продуктами харчування, одягом, технікою. Тобто, наслідки військової агресії безпосередньо відчув кожний мешканець України.

Постраждалими від військової агресії з боку росії можливо вважати всі регіони України. Адже цинічне порушення міжнародних угод, захоплення територій України одним з гарантів її цілісності та безпеки при відмові від ядерної зброї нанесло значні макроекономічні збитки. Але ступінь майнових та економічних втрат в різних регіонах відрізняється. Відтак, підходи до розбудови оновлених регіонів України мають враховувати особливості територій, види та ступінь нанесеної шкоди.

За підрахунками українських фахівців анексія Криму навіть без урахування вартості корисних копалин та упущеної вигоди перевищує 1 трлн. грн. Військові дії на сході України привели до втрати 20% економічного потенціалу країни. На початку 2018 року збитки від окупації Донбасу перевищили 50 млрд. дол.. США [7, с.9-10].

Серед тимчасово втрачених територій України особливе місце займає Крим. Його захоплення було заздалегідь спланованим, нахабним та шокуючим заходом. Відтак, українські військові не наважились зупинити озброєних людей без пізнавальних знаків бойовими діями. Влада росії своїм рішенням приєднала Крим до складу РФ, привласнивши розташовані на території Криму підприємства, 80% нафтогазових покладів чорноморського шельфу України, 10% портової інфраструктури разом із 4 млн. тон зернового вантажу [7, с.10]. При цьому росія продовжує нанесення шкоди економіці України та її довкіллю завдяки побудові Керченського мосту та забороні торговим суднам проходити до українських портів через Керченську протоку. Поточне перетворення Криму на військову базу з можливим проведенням бойових дій призведе до екологічної катастрофи на його території.

На відміну від кримського сценарію, на окупованій частині Донбасу Україна втратила активи не тільки більшості українських шахт, підприємств, банків. Внаслідок активних бойових дій знищуються інфраструктурні об'єкти системи життєзабезпечення населення. Тільки до вересня 2014 року руйнівні дії привели до суттєвого пошкодження міжнародних аеропортів Донецька та

Луганська, 24 мости, 962 км автомобільних доріг загального користування, 217 об'єктів освіти, 132 промислових об'єкта, 81 адміністративна будівля, 45 – охорони здоров'я. Також пошкоджено близько 1000 розподільних газопроводів. Зазнав втрат і житловий фонд: пошкоджено 4740 будинків у Донецькій області та понад 690 у Луганській [10, с.76]. Нажаль, руйнування продовжується.

Відрізняється складними умовами функціонування підконтрольна українській владі частина Донбасу. Так, в Донецькій області українська влада внаслідок військової агресії втратила контроль над містом Донецьк, яке було адміністративним та сервісним центром області, та ще 12 містами обласного значення. Внаслідок цього у структурі регіональної економіки частка торгівельних послуг зменшилась у 2,1 рази. Кількість промислових підприємств, які залишились під контролем української влади, скоротилась у 2,4 рази. Обсяг валового регіонального продукту у 2018 році був меншим за рівень 2013 року майже у 2,6 рази. При цьому Донецька область все одно відіграє значну роль у економіці України. У 2017 році ця область забезпечила 5,6% ВВП України (хоча у 2013 році її частка досягала 12%). Розшарування міст та районів за економічними результатами та доходами населення небезпечне. Так, розбіжність у обсягах промислової продукції на одну особу в містах досягає 91,7 рази, а в районах – 64,5 рази. Різниця у рівні оплати праці досягає 2,1 рази у містах та 1,5 рази у районах [12, с.80, 81, 83; 13, с.21].

В Луганській області на початку 2022 року була окупована майже третина території (з 18 районів на підконтрольній українській владі території залишилось 12 районів). На непідконтрольній території залишилось й місто Луганськ. Зруйнована значна кількість будівель, інженерних споруд, житловий фонд скоротився втричі. Майже 75% промислового потенціалу області залишилось на непідконтрольній українській владі території. Тому обсяги промислового виробництва зменшились у 5 разів [14, с.16, 18, 19, 22]. Відтак, Україна, окрім втрати частки економічного потенціалу, зіткнулася з проблемою необхідності надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). В деяких містах та районах ВПО більше за чисельність постійного населення.

Навантаження ВПО на регіони за даними Міністерства соціальної політики України представлено у таблиці 1.

З результатів таблиці випливає, що внутрішньо переміщені особи розміщалися переважно в прифронтових областях. Загалом, на території підконтрольної українській владі частини Луганської та Донецької областей було зосереджено 26,2% мешканців з окупованих територій. Хоча частина їх – (переважно пенсіонери) були формальними ВПО, бо проживали на непідконтрольній території а перетинали лінію зіткнення заради отримання пенсії Частка ВПО більша за середню по Україні була у місті Київ, Харківській та Київській областях. Достатньо велике навантаження припадало на прилеглі до Донеччини Запорізьку (3,46%) та Дніпропетровську (2,32%) області. У межах від 1 до 2 відсотків частка ВПО у Одеській, Полтавській, Херсонській та Сумській областях. В решті регіонів навантаження було менше 1%.

Розпочата росією 24 лютого 2022 року ескалація війни проти України призвела до суттєвого зростання втрат та розшарування регіонів. За період до 01.06.2022 року задана шкода житловому сектору України на 39,2 млрд. дол. США, транспортному сектору – на 29,9 млрд. дол. США, торгівлі і промисловості – на 9,7 млрд. дол. США. Крім прямих втрат Україна несе збитки пов'язані з необхідністю очищенню територій у 73,2 млрд. дол. США, у торгівлі і промисловості – на 47,5 млрд. дол. США, сільському господарстві – на 28,3 млрд. дол. США, транспорті – на 26,1 млрд. дол. США, культурі і туризмі – на 19,3 млрд. дол. США [1, с.16].

Бажання росії знищити Україну як самостійну державу передбачає реалізацію країною-агресором низки стратегічних завдань. Серед них забезпечення Криму водою задля чого окуповано частину Херсонської області, включаючи дамбу Північно-Кримського каналу. З метою реалізації більш амбітних намірів щодо сухопутного з'єднання Криму з росією здійснено окупацію території південної частини Донецької та Запорізької областей. Цей крок загарбників також лишив Україну можливості використовувати порти та морські угіддя Азовського моря. Залишається потенційною загроза втрати

контролю над чорноморськими портами України внаслідок окупації Одеської та Миколаївської областей.

Таблиця 1. Чисельність населення та кількість ВПО за регіонами України

Регіон (область)	Чисельність населення у 2021 році, осіб	Кількість ВПО на 06.07.2021 року, осіб	Частка ВПО у загальній кількості населення, %
Україна	41167335	1473650	3,58
Вінницька	1509515	11294	0,75
Волинська	1021356	3140	0,31
Дніпропетровська	3096485	71744	2,32
Донецька	4059372	514259	12,67
Житомирська	1179032	7099	0,60
Закарпатська	1244476	3382	0,27
Запорізька	1638462	56660	3,46
Івано-Франківська	1351822	3928	0,29
Київська	1795079	67663	3,77
Кіровоградська	903712	6590	0,73
Луганська	2102921	284637	13,54
Львівська	2478133	11344	0,46
Миколаївська	1091821	8379	0,77
Одеська	2351392	39194	1,67
Полтавська	1352283	22718	1,68
Рівненська	1141784	3043	0,27
Сумська	1035772	11254	1,09
Тернопільська	1021713	2168	0,21
Харківська	2598961	136816	5,26
Херсонська	1001598	14814	1,48
Хмельницька	1228829	6633	0,54
Черкаська	1160744	10815	0,93
Чернівецька	890457	7347	0,83
Чернігівська	959315	2420	0,25
м.Київ	2952301	166309	5,63

Джерело: розраховано за [10; 15, с. 27].

В зоні ризику перебувають Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Полтавська, Харківська та Сумська області разом забезпечували майже 50% обсягу реалізації промислової продукції України [розраховано за 15, с.23]. Поширення активних бойових дій на територію цих областей негативно вплине на економічний потенціал України, оскільки Харківська та Дніпропетровська області, які межують з Донбасом, є промислово розвиненими регіонами.

Полтавська область за внеском у обсяг реалізованої промислової продукції країни посідає 4 місце. Сумська область має родючі чорноземи, запаси нафти, газу кварцового піску.

У спільному звіті Світового Банку, Уряду України та Європейської Комісії «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення – серпень 2022» регіони України розподіляються на 4 категорії: фронтові, опорні, тиллові та повернуті під контроль Уряду України.

Шкода нанесена областям станом на 01.06.2022 за цими групами суттєво відрізняється. Звичайно, найбільше постраждали фронтові регіони, загальні втрати для яких оцінені у 71,8 млрд. дол. США. В тому числі за областями: Донецька – 26,2 млрд. дол. США, Луганська – 16,7 млрд. дол. США, Харківська – 14,4 млрд. дол. США, Херсонська – 4,4 млрд. дол. США, Миколаївська – 3,7 млрд. дол. США, Одеська – 0,3 млрд. дол. США. Значні втрати понесли тимчасово захоплені території, що були повернені під контроль Уряду України. Їх втрати оцінені у 22,4 млрд. дол. США, в тому числі: м.Київ – 1,1 млрд. дол. США, Київська область – 11,2 млрд. дол. США, Чернігівська область – 6,4 млрд. дол. США, Сумська – 2,9 млрд. дол. США, Житомирська – 0,8 млрд. дол. США. Шкода завдана опорним регіонам (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська) була оцінена у 0,9 млрд. дол. США. Менше постраждали тиллові регіони (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька). Загальна сума нанесеної їм шкоди оцінювалася в 0,2 млрд. дол. США [1, с.17].

Особливості сталого розвитку регіонів України витікають з необхідності врахування вагових коефіцієнтів у трьохфакторній моделі його оцінювання. Сутність цих особливостей полягає в різній актуальності проблем економічного, соціального та екологічного напрямків залежно від ступеня руйнування. Зокрема, за даними Міністерства соціальної політики України за 2022 рік на облік встали 3,5 млн. внутрішньо переміщених осіб [25]. Тобто кількість зареєстрованих ВПО складає 11,9 відсотка від наявного населення України станом на 1 січня 2022 року. Отже, для тиллових областей соціальні

питання можуть бути першочерговими. Застосування агресором ракетних ударів по критичній інфраструктурі не гарантує безпеку для тилових територій. Відтак, за ступенем нанесеної шкоди внаслідок військової агресії можливо виділити 3 категорії територій. Їх характеристика наведена у таблиці 2.

Моделі розвитку територій у післявоєнні часи необхідно будувати з урахуванням базового стану природно-ресурсного потенціалу та господарського комплексу, а також ступеню нанесеної шкоди. В залежності від необхідних перетворень та потрібних ресурсів можливо виділити наступні моделі: збереження, відновлення та модернізація, перебудова на інноваційних засадах.

Перша модель (збереження) прийнятна для тилових регіонів, які зазнали найменшої шкоди. Вони можуть розвиватись за розробленими ще до війни стратегічними планами з урахуванням необхідності підвищення стійкості територій до зовнішніх загроз, продовольчої безпеки та забезпечення потреб у нових робочих місцях для ВПО.

Рационально здійснювати соціально-економічний розвиток без суттєвих змін у структурі господарських комплексів. Доцільно приділити особливу увагу розвитку туристичної діяльності, сфери послуг.

Модель відновлення та модернізації найбільш прийнятна для опорних територій, які переважно мали до війни достатньо потужний потенціал та суттєві досягнення у соціально-економічному розвитку. Тому для цих територій важливо забезпечити відновлення житлового сектору, промислового та сільськогосподарського комплексів з урахуванням потреб у їх модернізації.

Фронтіві території обов'язково стануть деокупованими, але вони зазнають найбільших втрат. Тому для багатьох регіонів потрібно формувати господарський комплекс з новою структурою з урахуванням екологічних вимог, дотримання продовольчої та енергетичної безпеки, забезпечення стійкості території до зовнішніх загроз. Тобто, господарські комплекси звільнених територій потребують здійснення їх перебудови на інноваційних засадах.

Таблиця 2. Характеристика ступеню нанесеної шкоди та стратегічні цілі розвитку територій

Тип території	Складові сталого розвитку	Ступінь пошкоджень	Стратегічні цілі та необхідні заходи
Деокуповані (фронтові)	Економічна	критична	Залучення міжнародних партнерів до відновлення економічного потенціалу
		прийнятна	Відповідно до планів розвитку
	Соціальна	критична	Залучення міжнародних партнерів щодо створення умов для повернення біженців.
		прийнятна	Відповідно до планів розвитку
	Екологічна	критична	Розбудова інфраструктури, оздоровлення довкілля, залучення міжнародних партнерів.
		прийнятна	Відповідно до планів розвитку
Опорні (прифронтові)	Економічна	критична	Підвищення стійкості територій, збереження та модернізація потенціалу розвитку, пошук джерел фінансування
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим територіям
	Соціальна	критична	Розбудова промислового та житлового комплексів, створення умов для повернення біженців.
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим територіям
	Екологічна	критична	Розбудова інфраструктури, оздоровлення довкілля
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим територіям
Тилові	Економічна	критична	Підвищення стійкості територій, збереження та модернізація потенціалу розвитку.
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим та опорним територіям
	Соціальна	критична	Розбудова промислового та житлового комплексів, Створення умов для ВПО
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим та опорним територіям
	Екологічна	критична	Розбудова інфраструктури, оздоровлення довкілля
		прийнятна	Відповідно до наявних планів розвитку, допомога деокупованим та опорним територіям

Джерело: розроблено авторами на підставі [1].

Необхідно використати шанс для здійснення технологічних змін. Адже структура виробництва та споживання в Україні відповідає низькому технологічному укладу. Українські підприємства досягають конкурентних переваг переважно за рахунок факторів виробництва (природні ресурси та дешева робоча сила). Майже 95% технологій відносяться до III та IV укладу при тому, що в розвинених країнах IV технологічний уклад вичерпав себе ще у середині 70 –х років. Світові лідери нині надають перевагу випуску інноваційних продуктів та використанню технологій VI технологічного укладу. В Україні ж виробництво, яке відповідає V технологічному укладу : складна обчислювальна техніка, авіаційна промисловість, програмне забезпечення, новітні види озброєння, робото будування та ін. у структурі національної економіки займає лише 3-5% [16, с.149].

При розбудові звільнених територій слід враховувати, що багато сільських територій вщент зруйновані. Їх відродження має відбуватись на засадах комплексного розвитку з урахуванням сільської інфраструктури та сфери послуг, створення можливостей для підвищення платоспроможності селян. Перспективним напрямом розвитку підприємництва у сільській місцевості є сільський туризм, який сприяє диверсифікації сільського господарства, зменшенню відтоку населення.

Відновлення кожної з територій потребує фінансування. Лише нанесена шкода до 01.06.2022 року зумовлює потребу у 3940,25 млн. дол. США на відбудову Київської області, 352,82 млн. дол. США – для Херсонської області, 337,99 млн. дол. США – для Миколаївської області, 336,64 млн. дол. США – для Одеської області, по 185,10 млн. дол. США – для Житомирської, Сумської, Чернігівської областей [1, с. 123]. при цьому інтенсивність обстрілів та руйнувань у наступних періодах військових дій суттєво зростає.

Основним джерелом фінансових ресурсів держави та її регіонів є бюджети відповідних рівнів. Найбільш вагомим джерелом доходів бюджетів є податки. Так, у 2015 році частка податків у доходах бюджетів країн досягала: 89,8% у Австралії; 68,7% у Канаді; 59,1 % у США. Частка податків у бюджетах європейських країн в середньому більш наближена до частки податків у

бюджеті США. Так, у Австрії вона складала 59,0%; Бельгії – 60,5%; Німеччині – 40,0%. У структурі бюджетів територіальних складових країн (регіонів, штатів) частка податків залежить від ступеню децентралізації управління. Так, у Австрії частка податків становила лише 5,2% а трансферти досягали 81,2%; у Бельгії ці частки відповідно дорівнювали 19,7 та 65,2%. Протилежне співвідношення спостерігалось у Німеччині – 66,6 та 15,7% [17].

Суттєво відрізняється і розподіл видаткових повноважень між державним та територіальним бюджетом. Наприклад, місцева влада Румунії позбавлена клопоту з фінансування освіти; розподіляють між державним і місцевим рівнем витрати на початкову та середню освіту у Чехії; повну відповідальність за оплату праці персоналу, утримання та ремонт шкіл несе місцева влада Болгарії та Угорщини [18, с.77].

Варто відзначити, що населення очікує розв'язання проблем фінансового забезпечення розвитку держави та її регіонів місцевою владою та державою. Але ігнорує свої обов'язки та відповідальність за стан розвитку територій. Проявом такого відношення до влади та нехтування своїми обов'язками у розвитку територій є ухиляння від сплати податків. Досягти об'єднання зусиль влади та громадськості у забезпеченні розвитку територій можливо шляхом урахування не тільки економічних а й морально-етичних аспектів оподаткування, залучення усіх верств населення до розв'язання проблем забезпечення стійкості регіону до зовнішніх загроз.

Нанесена економіці України шкода унеможлиблює відновити економіко-господарський комплекс, вирішити екологічні проблеми за рахунок власних коштів регіонів та держави. Тому необхідне залучення іноземних інвестицій. Проте, їх необхідно спрямувати на реалізацію стратегічних цілей держави та запобігти негативного впливу на економічну безпеку країни.

Для цього потрібно проаналізувати чинники впливу на регіональний розвиток та забезпечення стійкості

Перш за все успішність регіонального розвитку залежить від сформованого потенціалу розвитку. Він суттєво залежить від структури господарського комплексу. Для розвинених країн властива невелика частка

сільського господарства та найбільш розвинена сфера послуг. Слід відзначити, що Україна відіграє значну роль у забезпеченні продовольством багатьох країн світу завдяки наявності значної кількості якісних земельних ресурсів. В цьому плані Україну можливо вважати однією з найбагатших країн світу. Хоча сама Україна займає лише 5,7% території Європи, їй належить майже третина запасів чорнозему, 19% сільськогосподарських угідь та 27% орної землі. На одну особу в нашій державі “припадає 0,68 га орної землі, тоді як у Європі цей показник становить загалом 0,25 га. [19, с. 20].

Тому оптимізація структури господарства не пов'язана зі зменшенням посівних площ та обсягів сільськогосподарського виробництва. Необхідно дбати про підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, підвищення продуктивності праці, енергоємності продукції, використання сучасних технологій, зменшення негативного впливу на довкілля. Проте, промисловість та сфера послуг мають розвиватись більш швидкими темпами. При цьому в структурі промислового комплексу мають переважати переробні підприємства з новітніми ресурсозберігаючими технологіями.

Важливим чинником забезпечення сталого розвитку територій є кадровий потенціал: достатня кількість, необхідна освіта, вмотивованість працівників, їх здатність до розробки та впровадження нововведень.

Можливості розвитку, гнучкість виробництва залежать від його технічного рівня, використання інноваційних технологій.

Стійкість розвитку залежить від забезпечення власними ресурсами та здатності державних управлінців впливати на консолідацію суспільства, використовувати фінансово-економічні важелі регулювання розвитку, своєчасно виявляти загрози та забезпечувати здійснення змін для запобігання або зменшення їх негативних наслідків. Саме регіональна влада за участю науковців та громадськості має формувати плани відродження територій, здійснювати формування інвестиційних програм з забезпеченням обов'язкової їх екологічної оцінки, використовувати різні засоби заохочення інвесторів залучатись до розбудови та запобігати нанесення шкоди українській економіці.

На ступінь «захищеності» інтересів держави впливає обрана нею модель залучення іноземних інвестицій. За дослідженням Шарова О.М. використання Україною найбільш ліберальної моделі «відкритого вікна» призвело до зворотного ефекту – виведення капіталу за кордон. Хоча частка цих коштів повертається в Україну у вигляді інвестицій вони переважно спрямовуються на придбання діючих підприємств. Слід відзначити, що надмірна відкритість загрожує втратою контролю у стратегічно важливих сферах діяльності. На початку 2014 року значний вплив країни-агресора спостерігався в Україні у металургійному виробництві, нафтопереробній промисловості, у сфері телекомунікацій. Частка російських банків у активах банківської системи України перевищувала 10% [20, с. 47].

Більш безпечним є використання другої моделі «маркетинг інвестицій», яка передбачає здійснення контролю за основними тенденціями руху капіталу та у разі виникнення необхідності певних регулюючих заходів для запобігання загроз економічній безпеці держави. Переважно уряди держав у таких випадках блокують поглинання компаній своїх країн іноземними компаніями, або пропонують альтернативні інвестиції державними компаніями.

Проте, в сучасних умовах найбільш прийнятною моделлю інвестування розвитку є – «таргетування», згідно якої створення сприятливих умов для іноземних інвесторів можливо тільки за цільовими інвестиціями, які забезпечують вирішення проблем реалізації стратегії розвитку економіки без загрози безпеці держави.

Слід також зауважити, що в багатьох галузях ще у довоєнний період спостерігався високий ступінь зносу основних фондів. Це створює загрозу виходу з ладу обладнання, вибуття активів, зниження обсягів виробництва. Для запобігання техногенних катастроф у виробництвах з використанням безперервних технологічних циклів (електроенергетика, хімічна та нафтохімічна, металургійна промисловість та інш.) необхідно створити сприятливі умови для залучення інвестицій в оновлення виробництва на інноваційних засадах. Українські фахівці розглядають в якості одного з напрямів забезпечення економічної безпеки держави – формування

інвестиційної політики з урахуванням рівня інвестиційного розвитку окремих галузей економіки [21, с.60].

Для визначення пріоритетів та розробки механізмів підвищення економічної безпеки в інноваційній діяльності науковці пропонують виділити чотири стадії інвестиційного розвитку: локальна, лімітна, індустріальна, збалансована [21, с.63].

До локальної стадії відносять підприємства з низькою ефективністю економічної діяльності. Вони мають використовувати переважно внутрішні джерела інвестування для підтримки виробництва без суттєвих змін у технологіях шляхом поповнення оборотних засобів, підвищення ефективності використання основних засобів виробництва.

Лімітна стадія характерна при недостатньому обсязі внутрішніх фінансових ресурсів, слабкому інвестиційному потенціалі галузі, високому ризику та низькій ефективності інвестицій. Тому інвестиції набувають «точкового» характеру.

Індустріальній стадії властива наявність інвестиційних ресурсів, висока рентабельність виробництва, підтримка держави. Проте, інвестиційна діяльність ще не набула інноваційного характеру. Ігноруються екологічні, соціальні наслідки реалізації інвестиційних проектів.

Найбільш привабливою є збалансована стадія, на якій реалізується державна інвестиційна програма комплексної модернізації економіки та забезпечення сталого розвитку. При цьому регіональні програми розвитку формуються з урахуванням пріоритетності інвестування певних галузей та структурних змін.

Останній перебіг подій свідчить про можливість зовнішнього втручання і умисного руйнування економіки найбільш розвинених регіонів. Відтак, з метою зменшення чутливості територій до кризових ситуацій, слід прагнути до забезпечення самодостатності регіонів у фінансуванні свого розвитку.

Першочерговим завданням є створення передумов для формування на підприємствах власних фінансових ресурсів для оновлення технічної бази виробництва. Це дозволить активізувати інвестиційну діяльність навіть тих

підприємств, які перебувають на локальній стадії інвестиційного розвитку, щоб зменшити розрив між рівнем інвестування економіки в Україні та розвинутих державах. Адже, в останні роки інвестиції в основний капітал в Україні склали 13-16% ВВП, в країнах ЄС – не нижче 30%, а у Китаї – 40-46% ВВП [22, с.161].

Підвищенню інвестиційної спроможності підприємств сприятиме зниження норми оподаткування. Проте, слід враховувати функції, які виконують податки: фіскальна, соціальна, регулююча. Основною є фіскальна функція, бо від податків залежать потенційні можливості наповнення бюджету. Тому передбачене податковим кодексом зниження ставки податку на прибуток до 16% у 2014 році було призупинене [22, с.167]. Але важливе значення для забезпечення сталого розвитку має регулююча функція. Саме завдяки регулюванню на державному та регіональному рівнях можливо спрямувати інвестиції на реалізацію стратегічних програм відродження та розвитку господарських комплексів територій.

Безперечно, відновлення постраждалих територій тільки власними коштами України неможливе. Після виведення військ росія має не тільки передати контроль над кордоном українській владі але й відшкодувати збитки від руйнації інфраструктури, житлового фонду, підприємств, вивезення обладнання, завданої екологічної шкоди. Проте, цьому передуватиме довготривалий період судових процесів та ін.. Тому необхідно заохочувати повертання в Україну у вигляді інвестицій виведених раніше коштів а також іноземних інвесторів сприяти розвитку стратегічно важливих підприємств.

Існує імовірність, що навіть після виведення російських військ з території України, буде залишатись загроза обстрілів регіонів України з території росії, спроби нового вторгнення. Тому ризики для іноземних інвесторів достатньо високі. Привабити їх в таких умовах можуть підвищені прибутки, якому сприятиме пільгове оподаткування. Проте, воно має бути не загальним для галузі чи регіону, а винятково для певних проектів.

Україні варто використовувати досвід країн, які досягли швидкого відновлення зруйнованого під час Другої світової війни економічного

потенціалу. Серед них особливе місце займає Японія. Ключовими чинниками її успіху була промислова та інвестиційна політика. Особливістю промислової політики було поступове зміщення акцентів з розвитку текстильної промисловості на хімічну та важку а потім пріоритетними стали розвиток оброблювального виробництва та сфери послуг. Останні зміни дозволили за 10 років суттєво зменшити ресурсоємність продукції. Зокрема, матеріаломісткість продукції знизилась на 40%, енергоємність – на 30% [23, с.4].

Інвестиційна політика японського уряду передбачала надання пільг та кредитів перспективним галузям при стримуванні інвестиційної діяльності у традиційних галузях [24].

Основою надзвичайно успішного розвитку Китаю вважають перехід від аграрно-індустріальної до індустріально-аграрної економіки з кластерами п'ятого та шостого технологічних укладів. Проте, для регулювання інвестицій, залежно від ступеню їх корисності для економіки, в Китаї введено розподіл на 4 категорії: такі, що забороняють; такі, що обмежують; такі, що дозволяють; такі, що заохочують. Забороняють вкладення іноземного капіталу, які можуть зашкодити обороноздатності держави, негативно впливають на навколишнє середовище, вимагають великих сільськогосподарських угідь. Жорстко обмежують іноземні інвестиції у монополізовані державою сектори, а саме: ЗМІ, алкогольні та тютюнові вироби [26, с.80].

Корисним для України може стати досвід Туреччини щодо підтримки найменш розвинутих провінцій. Турецький Уряд на період до 5 років може брати на себе оплату до 100% відрахувань до пенсійного фонду, 50% – до фонду соціального забезпечення, оплачувати 25% спожитої електроенергії, надавати компаніям пільги з оподаткування на 30-100% [23, с.7].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Війна, розв'язана росією проти України ще триває, але наше суспільство повинно вірити в перемогу і вже зараз дбати про планування дій щодо відновлення зруйнованих територій на засадах сталого розвитку. Україна повинна повторити успіх післявоєнної розбудови економіки Японії, Китаю, Німеччини.

Проте, для цього треба оновити кадровий потенціал державних управлінців, здатних об'єднати зусилля підприємців, науковців, населення у формуванні територіального розвитку на засадах сталого розвитку та забезпечити досягнення поставлених цілей. Країні та її регіонам необхідно забезпечити умови щодо позитивних зміни у структурі їх економічних комплексів, інноваційному розвитку підприємств. Нажаль, стан багатьох деокупованих територій потребує відбудовувати знову їх господарські комплекси. Тому, наразі, необхідно моделювати розвиток регіонів, механізми фінансового забезпечення розвитку, стійкості регіонів до зовнішніх загроз з огляду на напрацювання розвинутих країн світу. Потребує подальших досліджень питання залучення додаткових фінансових джерел щодо забезпечення сталого розвитку територій України.

Література

1. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. *Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення*. Серпень 2022. 269 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf
2. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj>
3. Noble B., Nwanekezie K. Conceptualizing strategic environmental assessment: Principles, approaches and research directions. *Environmental Impact Assessment Review*. 2017. 62: 165-173. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2016.03.005>
4. Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: закон України № 562-VIII від 01.07.2015. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text
5. Марушевський Г.Б. Стратегічна екологічна оцінка Стратегії регіонального розвитку (на прикладі Дніпропетровської області). *Державне*

управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. Вип.4 (23). 2014. С.51-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_4_8

6. Звіт про стратегічну екологічну оцінку стратегії розвитку міста Горішні Плавні до 2028 року. / Проект ПРОМІС. Київ. 2017. 48 с. URL: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Report-Strategic-Ecological-Evaluation-Horishni-Plavni.pdf>

7. Global Peace Index 2015: Measuring peace, its causes and its economic value. The Institute for Economics and Peace. June, 2015 URL: https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/Global-Peace-Index-Report-2015_0-1.pdf

8. Касперович Ю.В. Методичні підходи до оцінки фіскальних втрат України внаслідок гібридної війни РФ. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С.8-15. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/4.pdf

9. Global Peace Index 2022: Measuring peace in a complex world. The Institute for Economics and Peace. Sydney. June, 2022 URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf>

10. Інформація про облікованих внутрішньо переміщених осіб станом на 06.07.2021р. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20309.html> (дата звернення 10.02.2023).

11. Іванов С.В. Вплив збройного конфлікту (війни, бойових дій) на вартість підприємства. Монографія. Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 175 с. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2017/10/2.pdf>

12. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року. 2020. 319 с. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/strategy/strategiy2027/2020/20.03.2020/Strategy-2027.pdf>

13. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року. Краматорськ, 2016. 45 с. URL: <https://dn.gov.ua/ekonomika/programi-rozvitku-regionu/strategiya-rozvitku-doneckoyi-oblasti>

14. Стратегія розвитку Луганської області на 2021-2027 роки. м.Севєродонецьк, 2020. 117 с. URL: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/strategiya_lugansk_2027_last.pdf

15. Статистичний збірник Регіони України 2021. Ч.1 / за ред.. І.Є.Вернера.- Київ. 2022. 275 с.
16. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Л.В.Шинкарук; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К.,2015. 304 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/288.pdf>
17. International Monetary Fund Government Finance Statistics (GFS). URL: <https://data.imf.org/?sk=a0867067-d23c-4ebc-ad23-d3b015045405>.
18. Порівняльний аналіз інституційної архітектури бюджетних систем: світовий досвід та Україна: монографія / за заг. ред. проф. Н.Ю. Рекової. Покровськ: ДВНЗ «Дон НТУ». 2017. 264 с.
19. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / за наук. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. М.А.Хвесика. Київ. ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. 40 с. URL: https://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Naukovi_osnovy_stalogo_rozvytku_2013_1.pdf
20. Шаров О.М. Питання стратегії залучення прямих іноземних інвестицій у контексті дотримання інтересів економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2015. №1 (34). С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sra_2015_1_8
21. Фінансове забезпечення сталого розвитку економіки України: колект. монографія / За ред. Слатвінського М.А. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 180 с. URL: <https://lib.udau.edu.ua/items/da24a3e0-3878-4786-a522-ab270831991f>
22. Шевчук І.В. Вплив податкової політики на інвестиційні процеси в Україні. *Вісник ЖНАЕУ Фінанси, облік та аналіз господарської діяльності*. 2015. №1(48), Т. 2. С. 160-170. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3302/1/VZNAU_2015_1_2_160-170.pdf
23. Борейко В.І. Світовий досвід стимулювання розвитку економік та подолання бідності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2019.№12(40) С.4-8. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7837/1/3.pdf>

24. Сержанов В.В. Досвід Японії у формуванні державної інвестиційної політики. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2018. №2(13). С.35-38. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/13_2018/07.pdf

25. Соціальний захист – 2022 у цифрах і фактах: Підтримка ВПО. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22495.html> (дата звернення: 15.01.2023)

26. Голобородько Т.В. Позитивний досвід Китаю в управлінні інвестиційними процесами в аграрному секторі економіки. *Бізнес інформ*, 2013. №4. С.77-81 URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-77_81.pdf

References

1. World Bank, Government of Ukraine, European Commission. (2022), *Ukraine. Shvydka otsinka zavdanoi shkody ta potreb na vidnovlennia* [Ukraine. Rapid assessment of damage and restoration needs.], Kyiv, Ukraine, available at: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf (Accessed 10 January 2023).

2. EUR-lex (2022), “Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment”, available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj> (Accessed 3 February 2023).

3. Noble, B. and Nwanekezie, K. (2017), “Conceptualizing strategic environmental assessment: Principles, approaches and research directions”, *Environmental Impact Assessment Review*, Vol. 62, pp. 165-173. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2016.03.005>.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine. (2022), The Law of Ukraine “On the ratification of the Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in the Transboundary Context”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text (Accessed 28 January 2023).

5. Marushevskiy, G.B. (2014), “Strategic environmental assessment for strategy of regional development (case of Dnipropetrovsk region)”, *Public administration and local government*, vol. 4 (23), pp. 51-61, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_4_8 (Accessed 30 January 2023).

6. PLEDDG (2017), *Zvit pro stratehichnu ekolohichnu otsinku stratehii rozvytku mista Horishni Plavni do 2028 roku*. [Report on the strategic environmental assessment of the development strategy of the city of Horishni Plavni until 2028], Kyiv, Ukraine, available at: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Report-Strategic-Ecological-Evaluation-Horishni-Plavni.pdf> (Accessed 16 January 2023).

7. The Institute for Economics and Peace. (2015), “Global Peace Index 2015: Measuring peace, its causes and its economic value”, available at: https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/Global-Peace-Index-Report-2015_0-1.pdf (Accessed 18 January 2023).

8. Kasperovich, Yu.V. (2018), “Methodical approaches to estimation fiscal losses of Ukraine due to hybrid war by russian federation”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 8-15, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/4.pdf (Accessed 13 January 2023).

9. The Institute for Economics and Peace. (2022), “Global Peace Index 2022: Measuring peace in a complex world”, available at: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf> (Accessed 18 January 2023).

10. Ministry of Social Policy of Ukraine (2021), “Information about registered internally displaced persons as of July 6”, available at: <https://www.msp.gov.ua/news/20309.html> (Accessed 13 January 2023).

11. Ivanov, S.V. (2015), *Vplyv zbrojnoho konfliktu (vijny, bojovykh dij) na vartist' pidpriemstva*. [The impact of armed conflict (war, hostilities) on the value of the enterprise], Makovetskyi, Dnipro, Ukraine, available at: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2017/10/2.pdf> (Accessed 5 February 2023).

12. Donetsk Regional State Administration (2020), “Donetsk Region Development Strategy for 2027”, available at:

<https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/strategy/strategiy2027/2020/20.03.2020/Strategy-2027.pdf> (Accessed 13 January 2023).

13. Donetsk Regional State Administration (2016), “Donetsk Region Development Strategy for 2020”, available at: <https://dn.gov.ua/ekonomika/programi-rozvitku-regionu/strategiya-rozvitku-doneckoyi-oblasti> (Accessed 13 January 2023).

14. Luhansk Regional State Administration (2020), “Luhansk Region Development Strategy for 2021-2027”, available at: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/strategiya_lugansk_2027_last.pdf (Accessed 1 February 2023).

15. Werner, I.E. (2022), *Statystychnyj zbirnyk Rehiony Ukrainy 2021. Ch.1* [Statistical collection of the Regions of Ukraine 2021. Part 1], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

16. Shynkaruk, L.V. (2015), *Strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyj rozvytok* [Structural transformations in the economy of Ukraine: dynamics, contradictions and impact on economic development], SO IEF NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: <http://ief.org.ua/docs/sr/288.pdf> (Accessed 17 January 2023).

17. International Monetary Fund (2022), “Government Finance Statistics”, available at: <https://data.imf.org/?sk=a0867067-d23c-4ebc-ad23-d3b015045405> (Accessed 18 January 2023).

18. Reкова, N.Yu. (2017), *Porivnial'nyj analiz instytutsijnoi arkhitektury biudzhethnykh system: svitovyj dosvid ta Ukraina* [Comparative analysis of the institutional architecture of budget systems: world experience and Ukraine], SHEE «Don NTU», Pokrovsk, Ukraine.

19. Khvesyuk, M.A. (2013), *Naukovi osnovy natsional'noi stratehii staloho rozvytku Ukrainy* [Scientific bases of the national strategy of sustainable development of Ukraine], PI IEESD NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: https://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Naukovi_osnovy_stalogo_rozvytku_2013_1.pdf (Accessed 25 January 2023).

20. Sharov, O.M. (2015), “The question of the strategy of attracting foreign direct investment in the context of observing the interests of the economic security of the

state”, *Strategic Priorities*, vol.1 (34), pp. 41-50, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2015_1_8 (Accessed 23 January 2023).

21. Slatvinskyi, M.A. (Ed.), (2016), *Finansove zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy*. [Financial support for the sustainable development of the economy of Ukraine], Uman, Ukraine, available at: <https://lib.udau.edu.ua/items/da24a3e0-3878-4786-a522-ab270831991f> (Accessed 16 January 2023).

22. Shevchuk, I.V. (2015), “Influence of tax policy on investment processes in Ukraine”, *Bulletin of ZhNAEU*, vol. 1 (48), no 2. pp. 160–170.

23. Boreiko, V.I. (2019), “World experience in economic development stimulation and poverty overcoming”, *Scientific Notes of Ostroh Academy National University. "Economics" Series*, Vol. 12(40), pp. 4-8, available at: <https://eprints.oa.edu.ua/7837/1/3.pdf> (Accessed 12 January 2023).

24. Serzhanov, V.V. (2018), “Japanese experience in formation of state investment policy”, *Eastern Europe: economy, business and management*, Vol. 2(13), pp. 35-38, available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/13_2018/07.pdf (Accessed 10 January 2023).

25. Ministry of Social Policy of Ukraine (2023), “Social protection – 2022 in figures and facts: Support for IDPs.” available at: <https://www.msp.gov.ua/news/22495.html> (Accessed 12 January 2023).

26. Holoborodko, T. V. (2013), “Positive Experience of China in Managing Investment Processes in Agrarian Sector of Economy”, *Business Inform.* vol. 4, pp. 77-81, available at: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-77_81.pdf (Accessed 15 January 2023).

Стаття надійшла до редакції 19.02.2023 р.